

SAMMANFATTNING:

Den här rapporten tar den politiska oppositionens roll som utgångspunkt för en analys av den demokratiska utvecklingen i Afrika söder om Sahara. Vilket utrymme

finns för den politiska oppositionen, och vad betyder denna institution för demokratin? Konkreta exempel hämtas från Östafrika, där frågan om vad som kan förklara stöd för den sittande regimen

och för oppositionen också ställs. Rapporten bygger på tidigare bidrag av rapportförfattaren till ett temanummer av tidskriften *Democratization*, som publicerades hösten 2011.¹

Opposition och demokrati i Afrika

AV: EMIL UDDHAMMAR

Opposition – det är konspiration! Så reagerade dåvarande prinsregenten Karl Johan år 1815, när oppositionella röster restes mot hans politik bland ständerna. Denna syn var länge vanlig bland sittande regeringar i Europa och i världen.

Inom statsvetenskapen har dock fredlig politisk opposition successivt etablerat sig som en av de viktigaste indikatorerna för en fungerande demokrati. Den amerikanske samhällsvetaren Seymour Martin Lipset inkluderade i en inflytelserik artikel 1959² en eller flera uppsättningar ledare, som inte sitter vid makten, och som agerar legitim opposition vilken eftersträvar att erövra regeringsmakten³ som ett av nyckelkriterierna för demokrati.

I mitten av 1960-talet utgav den

1 *Democratization* hösten 2011 (18, nr 5) redigerad av Elliott Green, Johanna Söderström och Emil Uddhammar, <<http://www.tandfonline.com/toc/fdem20/18/5>>. Denna rapport bygger på de delar av den inledande artikeln "Political opposition and democracy in sub-Saharan Africa" som författats av Emil Uddhammar, samt på Uddhammar (2011).

2 Lipset (1959), s 71.

amerikanske statsvetaren Robert Dahl en antologi om politisk opposition, och han kunde då räkna 30 stater i världen som hade denna institution. Han framhöll att det normala sättet för regeringar att hantera opposition, historiskt sett, har varit att tillgripa våld. "Fredlig politisk opposition är inte bara ett relativt modernt fenomen", menade Dahl, "utan också en av de största och mest oväntade sociala uppfinningar som mänskligheten råkat på."³

Antalet länder i världen med fredlig politisk opposition har tredubblats sedan 1960-talet. Fram till 1991 bytte likväl inte ett enda land ledare efter fredliga val i Afrika söder om Sahara. Därefter har det dock skett i 30 fall.⁴ Ännu är emellertid acceptans för fredlig politisk opposition en av de institutioner, som tycks ha svårast att rota sig i Afrika. Även andra demokratiska institutioner som lagstyre, maktindelning och fria val har naturligtvis betydelse, liksom faktorer som utbildning och frånvaron av korruption.

3 Dahl (1966) s xv-xvi.

4 *Economist* (2011).

Men toleransen för en fredlig politisk opposition kan definitivt ses som ett slags demokratins lackmustest.

"Afropessimisterna" frågar sig om demokrati över huvud taget håller på att institutionaliseras i Afrika, utom i ett fåtal avvikande fall. De understryker att icke-formella odemokratiska institutioner fortsätter att dominera, och ser en logik i detta. Jean-François Bayart, Patrick Chabal, Jean-Pascal Daloz och Göran Hydén är några sinsemellan olika företrädare för en skeptisk syn på Afrikas demokratiska utveckling.

Flertalet afrikanska länder söder om Sahara präglas av så kallade neo-patriarmoniella maktrelationer. Det innebär att man till formen har infört republik och demokrati, men att ledande politiker i praktiken använder sina positioner som i det antika Rom: som patroner över klienter. Man är patron över den egna valkretsen eller etniska gruppen. Ju fler personer och grupper som är beroende av en själv – klienter – desto större makt har man. Förmånliga gåvor delas ut i form av lukrativa

kontrakt, pengar eller mark, i utbyte mot politiskt stöd.

Vissa forskare menar att afrikanska makteliter har satt detta i system, och att det är genom denna logik som afrikansk politik egentligen fungerar.⁵ Neo-patrimoniella strukturer bidrar till att förklara hur presidenterna i Zimbabwe, Angola och Ekvatorialguinea har suttit vid makten i 32 år, i Kamerun i 30 år och i Uganda i 26 år. I Gabon har den förre presidenten, som satt i 42 år, efterträts av sin son i ett omdiskuterat val.

”Afrooptimisterna” menar, å sin sida, att de val, som numera hålls regelbundet i flertalet afrikanska stater, successivt skapar större acceptans för politisk opposition och maktväxling.⁶ Också i vissa andra avseenden ger forskningen fog för en försiktig optimism. Antalet militärkupper har minskat drastiskt. Antalet olagliga maktskiftet minskar, och presidenter avgår frivilligt och i enlighet med författningen i större utsträckning än tidigare. Bland de mer optimistiska forskarna kan räknas Staffan I Lindberg och John F Clark.

Vad ska man opponera mot?

Utsikten att förlora makten är något mycket obehagligt för varje politisk elit. Inte heller i stabila demokratier uppfattar partierna det som något önskvärt att förlora regeringskontrol-

len. De kämpar alltid hårt för att behålla makten och tillgriper ibland tvivelaktiga metoder och smutsiga eller personinriktade kampanjer.

Under parlamentarismens utveckling i Europa uppstod successivt möjligheten att vara kritisk mot den grupp av personer som var ledande i kungens råd. Man var fullt lojal med den sittande monarken, och kritiserade i stället kungens dåliga rådgivare. I Storbritannien myntades därför uttrycket ”Hennes majestäts lojala opposition”.

Under parlamentarismens utveckling i Europa uppstod successivt möjligheten att vara kritisk mot den grupp av personer som var ledande i kungens råd. Man var fullt lojal med den sittande monarken, och kritiserade i stället kungens dåliga rådgivare. I Storbritannien myntades därför uttrycket ”Hennes majestäts lojala opposition”. Denna åtskillnad mellan systemet i sig – som man kunde vara lojal mot – och de politiska partier som kämpade om inflytandet över regeringsmakten, blev en vattendelare.

En politisk mentalitet där lojaliteten främst är knuten till de demokratiska spelreglerna, snarare än till den person som råkar sitta vid makten, ökar naturligtvis utsikterna för fredlig maktväxling och demokrati.

Forskningen har ofta observerat en svag länk mellan civilsamhällets organisationer och de politiska partierna i Afrika. Därvid kan man åter göra en jämförelse mellan Europa och Afrika. Grupper i samhället som stöder en politisk opposition, dyker sällan upp från ingenstans. När Östeuropas kommunistiska regimer föll runt 1991, och när de auktoritära monarkierna demokratiserades runt sekelskiftet 1900, omvandlades oftast ”den gamla regimen” till politiska oppositionspartier som verkade inom demokratins ramar. En förutsättning var förstas att dessa partier – och de grupper i samhället som understödde dem – slutligt accepterade att demokratin var ”det enda spelet”.

Denna ”bakåtlegitimitet” är en väsentlig mekanism för att stabilisera övergången till demokrati, som identifierats av bland andra Seymour Martin Lipset och Samuel Huntington. I Spanien efter Franco accepterade högern demokratin, och många kommunistpartier i Östeuropa ombildades relativt snart till demokratiska vänsterpartier eller till socialdemokrater. I Sverige accepterade högerpartiet efter 1918 parlamentarism och demokrati med allmän rösträtt. På motsvarande sätt blev socialdemokraterna då fullt demokratiska, och gav upp sina tidigare delvis revolutionära ambitioner.⁷

”Bakåtlegitimitet” har dock sällan stått till buds som social mekanism till

5 Bratton & van de Walle (1994); Chabal & Daloz (1999); Ellis & Ter Haar (2004); Hydén (2006).

6 Lindberg (2009).

7 Olsson (2000)

stöd för demokrati i Afrika. När självständigheten kom, drog sig vanligen den gamla regimen ut ur landet, vilket var naturligt. Detsamma gjorde ofta de relativt fåtaliga grupper som understött kolonialregimen – engelsmän, fransmän eller portugiser. Å andra sidan fanns då inte någon ”gammal regimen” kvar som genom demokratisk omvändelse kunde bidra till stabiliseringen av demokratin. Detta skapade ett partiellt maktvakuum, då det ofta bara fanns en demokratisk kraft i landet, och bidrog till att många stater de facto eller formellt blev enpartistater.

En annan bidragande orsak var att lagstiftningen, liksom den militära och civila administrationen, ofta togs över oförändrade från kolonialmakten. Dessa institutioner var sällan särskilt demokratiska i sina administrativa delar, även om parlament och till och med inhemska partier ibland hade utvecklats. Paradoxalt nog har en demokratisk opposition därför rotat sig tidigare i länder där den ”gamla regimen” inte helt försvann, utan där den ombildades till en demokratisk opposition, som i Sydafrika och i Zimbabwe. Under senare år har dock på liknande sätt oppositionspartier utbildats i länder som Ghana, Kenya och Zambia.

Forskning visar också att exekutivens – vanligen presidentens – makt ofta är exceptionell i denna region.⁸ Ofta styr presidenten oförhindrat centrala

8 Rakner & van der Walle (2009), s 113.

maktinstitutioner som det styrande partiet, valkommissionen, guvernörerna i landets regioner och ibland även indirekt ledande personer i den politiska oppositionen.⁹

Det räcker inte att en politisk opposition finns, den behöver också vara stark för att kunna utmana en långvarig, dominerande regimen.

Men det krävs två för att dansa tango. Det räcker inte att en politisk opposition finns, den behöver också vara stark för att kunna utmana en långvarig, dominerande regimen. Oppositionen måste vinna stöd bland väljarna och i ledande grupper i civilsamhälle och näringsliv.

Vilka strategier kan den politiska oppositionen använda för att stärka sina positioner? Viktiga faktorer är hur konkurrenskraftig man är, vilka sakfrågor man fokuserar på samt förmågan till organisatorisk sammanhållning. En annan väsentlig faktor är om det råder intern demokrati i partiet – en organisation för valda ombud, kongresser och så vidare – eller om det är ”kultorganisationer” runt enskilda starka personer.¹⁰

En väsentlig – och politiskt känslig – fråga är också vilka resurser den politiska oppositionen har. Den norska

9 van Cranenburgh (2011), s 449–452.

10 Bleck & van der Walle (2011); Weghorst & Lindberg (2011).

utvecklingsforskaren Lise Rakner har konstaterat att det oftast är enklast för väst eller andra donatorer att göra ”affärer” med den sittande regimen, vilket gynnar det styrande partiet.¹¹ Det är ofta besvärligt eller uppfattas som ”ineffektivt” att avtala större biståndsprojekt med en svag eller inflyttelös politisk opposition. En ledare med tvivelaktiga demokratiska meriter, men som är effektiv – exempelvis president Paul Kagame i Rwanda, som nyligen visat att landet kunnat minska fattigdomen med 12 procent på sex år – är en mer attraktiv partner.¹² Detta blir naturligtvis i längden ett dilemma för den politiska oppositionen, men också för enskilda donatorländer, EU och Världsbanken, vilka avser att gynna demokrati. Också internationella företag som vill in på marknader och investera i afrikanska länder, gör förstås helst upp med den styrande regeringen.

Decentralisering av politisk makt har inte varit populärt i denna del av världen. Ett skäl är att kolonialmakterna – inklusive Storbritannien – hade relativt centraliserade administrativa system, och att dessa huvudsakligen levde vidare när staterna blev självständiga. Ett annat är att lokala och regionala politiska nivåer skapar möjligheter för en politisk opposition att skaffa sig alternativa plattformar, förutom den centrala nivån. Så har bland annat

11 Rakner (2011).

12 Los Angeles Times (2012).

skett i Sydafrika, där oppositionen i de senaste regionala valen tydligt gick fram, från 16 till 24 procent. Oppositionen styr bland annat Kapregionen. Ett relativt väl fungerande federalt system finns i Nigeria.

I Kenyas nya författning bryter man också med den koloniala styrelseformen med centralt tillsatta landshövdingar med stora befogenheter (district commissioners) till förmån för en decentraliserad modell, med folkvalda regionala styren. Detta ska sjasättas på allvar vid nästa val, som enligt den nya författningen ska hållas i augusti 2012, men som troligen äger rum i december.

Att frivilligt avgå efter val enligt författningen är också en väsentlig institution, som vi kanske inte så ofta tänker på, och som respekteras i allt för få länder. I Uganda har således president Museveni trixat för att skriva om författningen, så att han kan fortsätta i fler mandatperioder, efter att ha kommit till makten genom ett inbördeskrig. Ett positivt exempel i detta sammanhang är dock Tanzania. Efter att landets förste president Julius

Nyerere – som en av få dåtida makt-havare – frivilligt avgick 1985, har alla presidenter i Tanzania avgått efter de maximalt två perioderna som stipuleras i författningen.

Östafrika som typexempel på demokratiseringens problem i Afrika

Här kommer vi att använda Östafrika som ett slags kalejdoskop för att se hur demokratiseringen kommit olika långt i olika länder i Afrika söder om Sahara, och hur detta hänger ihop med uppfattningar i den allmänna opinionen. Vi kommer att använda data från Afrobarometern, en surveyundersökning som görs ungefär vart fjärde år i 18 afrikanska länder.

I Uganda har presidenter inte tillsatts annat än efter kupper eller inbördeskrig, och det flerpartisystem som införts fungerar bara delvis. Vid de senaste valen har oppositionens huvudkandidat arresterats i omgångar och utsatts för olika trakasserier som försvårat möjligheterna att på allvar ta upp kampen mot president Museveni. Tanzania har aldrig bytt regeringsparti, men vissa reformer har öppnat landets

ekonomi och givit ett mått av politisk pluralism. Båda dessa länder fungerar som ett slags auktoritära halvdemokratier som ännu domineras av ett styrande parti, och där flera demokratiska rättigheter i praktiken saknas. Vid de senaste parlamentsvalen i Tanzania vann det liberala oppositionspartiet CHADEMA (Partiet för demokrati och utveckling) stora framgångar, och ökade från 8 procent till nära en tredjedel av rösterna. Vid de senaste valen har dock oppositionen på Zanzibar mötts med våldsamma insatser från regeringen. Oppositionspolitiker har trakasserats och ibland internerats.

I Kenya har man genomfört ett demokratiskt presidentskifte, och vid två tillfällen bytt majoritet i parlamentet efter val. Efter de kaotiska händelserna efter valet i december 2007 tillsattes olika utredningar med internationellt deltagande, efter internationell medling. En av dessa utredningar hade till uppgift att förbereda en ny författning. 2010 antogs denna med stor majoritet i en helt fredlig folkomröstning.

Om vi ser till de tre centrala maktinstitutionerna presidenten, valkommis-

Tabell 1. Uppfattning om den politiska oppositionen samt ledande styrande institutioner i Tanzania, Uganda och Kenya. I den första kolumnen representerar siffrorna procent av samtliga svarande. Siffrorna i de följande kolumnerna motsvarar skillnaden mellan de två högsta värdena för förtroende och de två lägsta värdena.

Land	Avser att rösta på den politiska oppositionen	Har förtroende för presidenten	Har förtroende för valkommisionen	Har förtroende för det styrande partiet
Tanzania	8,6	76,3	63,1	63,6
Uganda	30,3	15,0	-16,4	-6,1
Kenya	55,9	13,4	-49,2	-6,2

Källa: Afrobarometern omgång 4, 2008

sionen och det styrande partiet, och frågar oss vilket förtroende dessa har bland allmänheten i de tre länderna Tanzania, Kenya och Uganda, framträder skillnader som är både slående och intressanta. I tabell 1 ser vi också vilket förtroende man hade för den politiska oppositionen. Frågan ställdes i Afrobarometerens surveyundersökning 2008. I Kenya ansågs då fortfarande ODM (Orange Democratic Movement) tillhöra oppositionen, trots att man strax ingick ett maktodelningsavtal med president Kibaki, så att ODM:s partiledare Raila Odinga blev premiärminister.

Vi ser i tabell 1 att de intervjuade i Tanzania knappast tänker rösta på oppositionen, och att de har ett solitt förtroende för de styrande institutionerna, inte minst för presidenten. I Uganda har nära en tredjedel tänkt rösta på oppositionen, och förtroendet för presidenten är inte särskilt stort. Än mindre litat man på valkommissionen och det styrande

partiet. I Kenya är situationen i stort sett den omvända jämfört med Tanzania: en majoritet avser att rösta på oppositionen och litat i ganska liten utsträckning på presidenten. I Kenya litat man inte heller mycket på valkommissionen, och det styrande partiet fick ljust stöd – om man kan säga att ett sådant finns i Kenyas skiftande politiska landskap; här avsågs president Kibakis parti PNU (Party for National Unity).

Hur kan man då förklara de stora skillnaderna mellan allmänhetens uppfattning i de tre länderna?

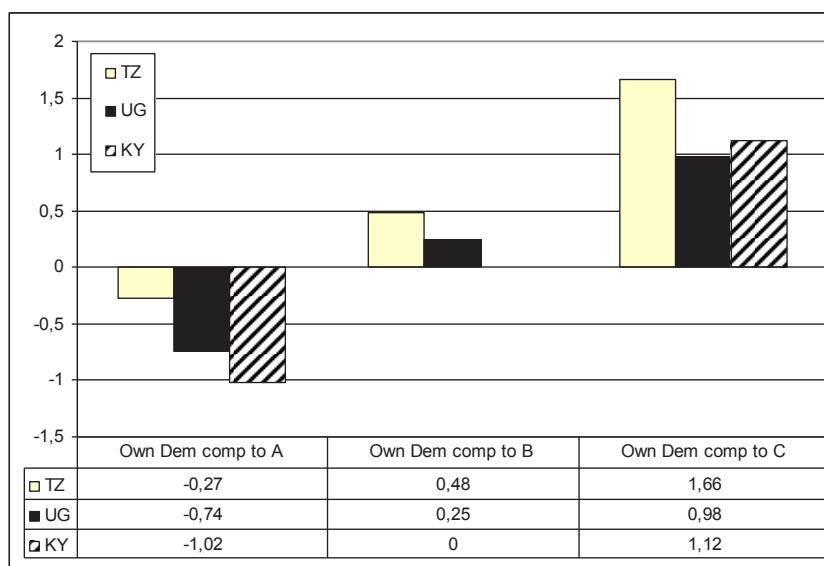
En fråga som ställdes i Afrobarometeren var, hur man såg det egna landets grad av demokrati i relation till tre olika vinjetter: A) ett land med full demokrati där regeringsmakten då och då växlas mellan de ledande partierna efter val, B) ett land med minoritetspartier där det styrande partiet ännu inte röstats från makten, och C) ett land med minoritetspartier men utan maktskifte, och där regeringen

använder våld mot oppositionen och människor är rädda för att rösta på oppositionen.

Resultatet för de tre länderna framgår av figur 1. Det är tydligt att kenyanerna är ganska kritiska till graden av demokrati i sitt land; deras svar tycks stämma överens med vinjett B, alltså en halvdan demokrati. De ugandier som intervjuats har ungefär samma kritiska uppfattning om demokratin i sitt land.

Mest positiva till graden av demokrati i det egna landet är tanzanierna, som tycks anse att deras land mest liknar vinjett A – en ganska utvecklad demokrati som då och då byter parti vid makten. Detta trots att så aldrig skett! Hur hänger detta ihop? Också om man jämför med externa bedömningar – exempelvis de mätningar som görs av Freedom House – är det uppenbart att tanzanierna överskattar graden av demokrati i det egna landet, ugandierna något mindre så, medan Kenya hamnar ganska nära en realistisk be-

Figur 1. Resultatet för de tre länderna framgår av figur 1. Det är tydligt att kenyanerna är ganska kritiska till graden av demokrati i sitt land; deras svar tycks stämma överens med vinjett B, alltså en halvdan demokrati (Kenya har värde 0, vilket visar att det är ingen skillnad mellan de intervjuades genomsnittliga bedömning av det egna landets grad av demokrati, och vinjetten B). De ugandier som intervjuats har ungefär samma kritiska uppfattning om demokratin i sitt land.

Källa: Afrobarometeren omgång 4, 2008

dömning av det egna landets grad av demokrati.

Hur kan vi förklara denna skillnad i "realism" i bedömningen av det egna landets demokrati? Ett svar ges i figur 2. Där framgår av diagrammets vågräta axel, vilket förtroende de intervjuade i respektive land hade för dess styrande institutioner – presidenten, den nationella valkommissionen och det styrande partiet (värdena för de tre institutionerna lades ihop till ett index). Den lodräta axeln visar graden av demokrati enligt Freedom House (här har originalvärdena inverterats, så att högre värde betyder mer demokrati).

I det nedre högra hörnet av figur 2 kan vi se ett kluster av länder, där medborgarna är "undergivna" i förhållande till de styrande institutionerna: de har förtroende för dessa, trots att de inte är särskilt demokratiska. I det övre vänstra hörnet, å andra sidan, ser vi en grupp stater vars medborgare är "mindre respektfulla" inför de styrande. I dessa länder har medbor-

garna ganska lågt förtroende för maktens institutioner, trots att länderna enligt Freedom House är ganska så demokratiska. Den streckade diagonalen kan sägas utgöra en "realistisk" förtroendenivå, då graden av förtroende grovt motsvarar den externa bedömningen av graden av demokrati. Kenya ligger i det mindre respektfulla klustret, nära denna realistiska nivå, medan Uganda och särskilt Tanzania ligger i det undergivna klustret.

Hur kan man då förklara denna undergivenhet bland de svarande i Uganda och framför allt i Tanzania? Hur förklarar vi den bristande realismen i bedömningen av graden av demokrati i Tanzania, i jämförelse med den betydligt nyktrare inställningen bland de intervjuade i Kenya?

Vi gjorde två olika, men komplementära statistiska analyser för att finna svar på detta. I den ena frågade vi vad som kunde påverka förtroendet för de "styrande institutionerna" – alltså presidenten, den nationella valkommissionen och det

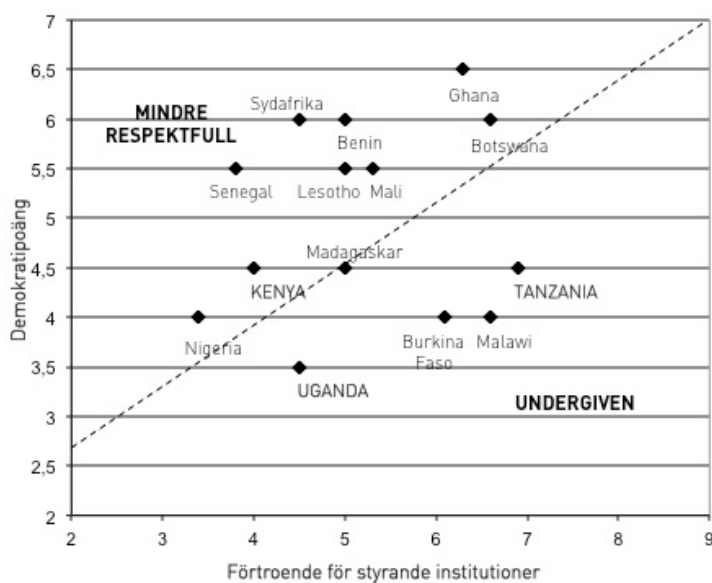
styrande partiet. I den andra analysen frågade vi oss vilka faktorer som på motsvarande sätt påverkade förtroendet för den politiska oppositionen.

De påverkansfaktorer vi räknade med härleddes från Afrobarometers frågebatteri, och grupperades i fem huvudkategorier: uppfattningar om a) offentlig verksamhet i form av service, ekonomiska resultat eller annan produktion, b) demokratiska procedurer, c) demokratiskt-konstitutionella värden – att enmansstyre är fel, att presidenten inte själv bör stifta lagarna, utan parlamentet, att lagstyre och demokrati bör gälla, d) medborgaraktivitet, samt e) kontrollvariabler om utbildning, kunskap om politiska förhållanden, ålder och så vidare.

Resultatet blev något överraskande, framför allt då det gällde skillnaden mellan Kenya och Uganda, å ena sidan, och Tanzania, å den andra.

Då det gäller stöd för styrande institutioner blev resultatet att om de svarande

Figur 2. De intervjuades förtroende för "styrande institutioner" (presidenten, den nationella valkommissionen och det styrande partiet) i respektive land (horisontell axel) och demokratipoäng enligt Freedom House (lodrat axel; omvandlat från originalens skala, så att högre siffra betyder högre grad av demokrati).

ansåg att nivån på den offentliga servicen var hög, *att* oordningen i samhället kontrollerades, *att* medborgare i stort behandlas lika och *att* korruptionen är låg – *då* har man förtroende för den styrande makten. Också om man ansåg att demokrati finns i landet och att valen har varit fria och rättvisa, är man benägen att ha förtroende för de styrande.

När det gällde demokratiskt-konstitutionella värden, var de i Tanzania *positivt* korrelerade med förtroende för de styrande institutionerna. I Kenya och Uganda var det tvärtom. *Om* man ansåg att enmansstyre är fel, *att* presidenten inte själv bör stifta lagarna, utan parlamentet, och *att* lagstyre och demokrati bör gälla – *då* hade man i Tanzania förtroende för *de styrande*. I Kenya och Uganda bidrog samma demokratiskt-konstitutionella uppfattningar till att förtroendet för de styrande försvagades.

Faktorerna som förklarar stöd för oppositionen var – vilket kunde förväntas – något av en spegelbild av det ovanstående, men inte helt. Höga poäng för demokratiskt-konstitutionella värden gav stöd för oppositionen i Kenya och Uganda, men inte i Tanzania. *Om* man ansåg att korruptionen är utbredd, *att* demokrati är en bristvara och *att* valen inte är fria och rättvisa – *då* tenderade man att stödja oppositionen. Ungdomlighet och kunskap om det politiska systemet stärkte stödet för den politiska oppositionen.

Åter visar detta, att allmänheten i Kenya är mer demokratiskt medveten än i de två andra länderna. Man insåg att

valkommissionen var korrupt och gick den styrande maktens ärenden. I Kenya insåg man att maktskiftet hänger ihop med demokrati. Detta innebär inte att demokratin nu kommer att serveras på ett silverfat i Kenya. Vid valen senare i år eller tidigt nästa år kommer det med all sannolikhet att bli stora motsättningar, men förhoppningsvis inte våld.

I Kenya insåg man att maktskiftet hänger ihop med demokrati. Detta innebär inte att demokratin nu kommer att serveras på ett silverfat i Kenya.

En faktor som spelat avgörande roll för denna ökade medvetenhet i Kenya är det öppna medieklimatet. Dagstidningarna har, med några få undantag, varit exceptionellt öppna under senare år, särskilt efter Moierans slut 2002. Korruptionsaffärer lyfts numera fram i full belysning. I två långa och grundliga processer, med stor medial öppenhet, har nya grundlagar förberetts.

En annan viktig slutsats är att legitimitet skapas av faktiska resultat. En regering får legitimitet av att leverera ordning, lugn, tillväxt och offentlig service. Kaos, korruption och stagnation underminerar legitimiteten. Varje politisk kraft som gör anspråk på att kunna inneha makten, måste kunna visa sig trovärdig när det gäller att leverera.

Vart går Afrika?

Kommer afropessimisterna eller afrooptimisterna att få rätt? Vi har här fokuserat

på toleransen för den centrala demokratiska institutionen fredlig politisk opposition, för att se i vilken utsträckning demokratin över huvud taget tycks få fotfäste i Afrika söder om Sahara.

I många länder är det långt till den ömsesidiga respekt mellan partierna som krävs, för att maktväxling ska kunna ske fredligt och demokratin fungera. För att detta ska ske, har vi här sett att ett antal faktorer är centrala:

- Ökad medvetenhet inom respektive land om demokratins villkor, funktionssätt och centrala institutioner.
- Öppen offentlig diskurs, inklusive öppna media, där centrala demokratifrågor diskuteras utan rädsla för den sittande regimen och där misstag och problem lyfts fram i ljuset.
- Fortsatt tryck från omvärlden i riktning mot demokrati i regionen.
- Motverka oavsedda bistånds- och handelseffekter som stöder sittande regimer.
- Stöd till grupper och organisationer som stöder den politiska oppositionen.
- Åtgärder som bidrar till "avspänning" mellan de politiska aktörerna inom respektive land.

Det är tydligt att fler och mer regelbundna val hålls i regionen. Antalet militärkupper har minskat, och antalet fredliga maktskiftet ökar. Som så ofta tidigare i mänsklighetens utveckling går det ibland ett steg framåt, och sedan ett

steg bakåt, och sedan plötsligt två steg framåt igen. Det råder ingen brist på bakslag i regionen, men inte heller på framsteg. Den allmänna mediebildens favoriserar det fattiga och lidande Afrika, men ignorerar ofta de många framsteg som sker i vardagen i denna region.

Den ekonomiska tillväxten har tagit fart i Afrika. Den var 1990–2000 i

genomsnitt 2,5 procent per år, men ökade det följande decenniet till 5,1 procent per år.¹³ Andelen fattiga i Afrika söder om Sahara nu är mindre än hälften av befolkningen: 47 procent.¹⁴ Det finns också tillstymmelse till en framväxande medelklass i Afri-

¹³ World Bank (2011), tabell 4.1.

¹⁴ World Bank (2012).

ka.¹⁵ Denna medelklass kan förväntas ställa krav på öppenhet och demokrati, samt att centrala samhällsliga institutioner fungerar på ett rättvist sätt – och levererar. Denna utveckling ger fog för en försiktig optimism.

¹⁵ Africa Development Bank (2011).

FÖRFATTAREN:

Emil Uddhammar är professor i statsvetenskap verksam vid Uppsala universitet och VD för reseföretaget Mitt Afrika.

Han är ledamot av Frivärlds Advisory Board.

Detta är Frivärlds andra rapport under 2012.

Tidigare utgivna rapporter och briefings är:

"Lärdomar av den baltiska finanskrisen, 2007 – 2010", Anders Åslund, juni 2011

"Mot oddsens och oligarkerna", Pauls Raudseps, september 2011

"Utvecklingen efter arabiska våren – från kleptokrati till kapitalism?", Susanne Tarkowski, september 2011

"Svensk militär solidaritet kring Östersjön: Tre scenarier", Karlis Neretnieks, oktober 2011

"Europarådet – Reformering eller marginalisering", Göran Lindblad, december 2011

"Presidentvalet i USA: Isolationism på marsch?", Anders Edwardsson, januari 2012

"Yttrandefrihet och demokrati på tillbakagång i Europa", Birgitta Ohlsson, februari 2012

This shall not be copied without the permission of The Stockholm Free World Forum.

Copyright © 2012 All rights reserved.

REFERENSER

- Africa Development Bank (2011), "The middle of the pyramid : dynamics of the middle class in Africa." Market Brief, 20 april 20. Hämtad 2012-02-22, <<http://www.afdb.org/en/news-and-events/article/africas-middle-class-triples-to-more-than-310m-over-past-30-years-due-to-economic-growth-and-rising-job-culture-reports-afdb-7986/>>.
- Afrobarometern. <www.afrobarometer.org>.
- Bleck, Jaimie & van de Walle, Nicolas (2011), "Parties and issues in francophone West Africa : towards a theory of non-mobilization". *Democratization*, 18(5):1125–1145.
- Bratton, Michael & van de Walle, Nicolas (1994), "Neopatrimonial regimes and political transitions in Africa". *World Politics*, July 46(4):453–489.
- Chabal, Patrick & Daloz, Jean-Pascal (1999), *Africa works : disorder as political instrument*. London: James Curry.
- van Cranenburgh, Oda (2011), "Democracy promotion in Africa : the institutional context". *Democratization*, 18: 443–461.
- Dahl, Robert (red) (1966), *Political opposition in Western democracies*. New Haven: Yale University Press.
- Di Palma, Giuseppe (1980), "Founding coalitions in Southern Europe : legitimacy and hegemony". *Government and Opposition*, 15:162–189.
- Economist (2011), "It's progress, even if it's patchy". 1 oktober.
- Ellis, Stephen & Ter Haar, Gerrie (2004), *Worlds of power : religious thought and political practice in Africa*. New York: Oxford University Press.
- Huntington, Samuel (1991), *The third wave : democratization in the late twentieth century*. Norman: University of Oklahoma Press.
- Hydén, Göran (2006), *African politics in comparative perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lindberg, Staffan I (red) (2009), *Democratization by elections : a new mode of transition*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Lipset, Seymour Martin (1959), "Some social requisites of democracy : economic development and political legitimacy". *American Political Science Review*, 53:69–105.
- Los Angeles Times (2012), "How did Rwanda cut poverty so much?", 16 februari. Hämtad 2012-03-04, <http://latimesblogs.latimes.com/world_now/2012/02/how-did-rwanda-cut-poverty-so-much.html>.
- Olsson, Stefan (2000), *Den svenska högerns anpassning till demokratin*. Uppsala: Statsvetenskapliga föreningen.
- Przeworski, Adam (2009), "Self-government in our times". *Annual Review of Political Science*, 12:71–92.
- Rakner, Lise (2011), "Institutionalizing the pro-democracy movements". *Democratization*, 18(5):1106–1124.
- Rakner, Lise & van de Walle, Nicolas (2009), "Opposition weakness in Africa". *Journal of Democracy*, 20:108–121.
- Stepan, A (1997), "Democratic opposition and democratization theory". *Government and Opposition*, 32:567–673.
- Uddhammar, Emil (2011), "Supporting the opposition or the ruling party : stark choices in East Africa". *Democratization*, 18(5):1068–1192.
- Uddhammar, Emil, Green, Elliott & Söderström, Johanna (2011), "Political opposition and democracy in sub-Saharan Africa". *Democratization*, 18(5):1057–1066.
- Weghorst, Keith & Lindberg, Staffan (2011), "Effective opposition strategies : collective goods or clientelism?". *Democratization*, 18(5):1193–1214.
- World Bank (2011), World development indicators 2011.
- World Bank (2012), "World Bank sees progress against extreme poverty, but flags vulnerabilities". Press release No:2012/297/DEC, hämtad 2012-03-04, <<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/NEWS/0,,contentMDK:23130032~pagePK:64257043~piPK:437376~theSitePK:4607,00.html>>.